

Stockholm 2013-09-27

Yttrande, Miljömålsberedningens delbetänkande Långsiktigt hållbar markanvändning - del 1, SOU 2013:43

Sammanfattning

Hembygdsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser och förenar människor med engagemang för lokalsamhällets historia och kulturarv. Ett av rörelsens fokusområden är att bidra till en hållbar utveckling. Sveriges Hembygdsförbund välkomnar initiativet till en parlamentarisk beredning för en långsiktigt hållbar markanvändning och realiseringen av Sveriges miljömål. Delrapporten SOU 2013:43 beskriver ett positivt steg på vägen men tyvärr otillräckligt med hänsyn till de stora utmaningar samhället står inför.

Sveriges Hembygdsförbund är djupt bekymrat över den pågående och omfattande förstörelsen av kulturvärden i skogslandskapet. Nödvändiga åtgärder måste vidtas för att säkerställa ett långsiktigt och stabilt skydd för skogslandskapets kvarvarande kulturvärden och sociala värden.

Sveriges Hembygdsförbund anser att bred folkbildning och fördjupad samverkan mellan samhällets olika aktörer är en förutsättning för att komma fram till nödvändiga prioriteringar för ett inlemmande av Sveriges markanvändning inom ekosystemets bärkraft. Landsbygdsutveckling är ett politikområde som bör ha en central plats i resonemanget. Så även frågan om konsekvenserna av ett ökat utländskt markägande i det svenska landskapet.

Presentation

Sveriges Hembygdsförbund, SHF, är riksorganisation för 26 regionala hembygdsförbund och nära 2000 hembygdsföreningar med omkring 430 000 medlemmar. Hembygdsrörelsen förenas i intresset för lokalsamhällets historia, nutid, framtid och kulturmiljö. Förutom förvaltningen av 1400

hembygdsgårdar, dokumentation, kulturevenemang, landskapsvård m.m. är hembygdsföreningarna ofta engagerade i lokala planfrågor. Ett av rörelsens fyra fokusområden är att bidra till en hållbar samhällsutveckling. En förutsättning för detta är att samhället utvecklas med kunskap om och hänsyn till historien och utifrån en helhetssyn på landskapet. 2013 års riksstämman antog en skogspolicy för rörelsen. Sveriges Hembygdsförbund riktar en stående uppmaning till myndigheter, kommuner, fastighetsägare och civilsamhällets olika intressegrupper att dra nytta av hembygdsföreningarnas ofta unika kunskap om lokalsamhällets landskap, historia och identitet.

Synpunkter

Sveriges Hembygdsförbund välkomnar initiativet till en parlamentarisk beredning för ett väl underbyggt och förankrat helhetsgrepp om en långsiktigt hållbar markanvändning.

I beredningens uppdrag framgår att arbetet ska ske i bred samverkan med företrädare för olika perspektiv som berör den hållbara markanvändningen. Bland de sakkunniga finns särskilda företrädare bland annat för skogens naturvärden. Representationen för skogens kulturvärden har varit betydligt svagare. Detta är en brist.

På senare tid har skogens sociala värden medvetandegjorts alltmer i samhällsdebatten. Dessa kunde också ha varit tydligare representerade i beredningsprocessen. Sedan länge pågår en omvandling av skogslandskapet till likåldriga produktionsytor av industriråvara. Attraktionsvärdet som boendemiljö, för rekreation och besöksnäring et c minskar då betydligt. Sveriges Hembygdsförbund efterlyser en fördjupad analys av hur skogslandskapets kulturvärden och sociala värden kan värderas, hävdas och viktas mot andra intressen. Här ingår även klargörande av begrepp och definitioner. Betonas bör att sociala värden inte endast finns i tätortsnära skogar utan även i övriga. Kopplingen till de nya statliga kulturmiljömålen kunde också varit tydligare.

Sveriges Hembygdsförbund menar att ett tvärsektorielt landskapsperspektiv i enlighet med den av Sverige ratificerade Landskapskonventionen är en förutsättning för att uppnå en långsiktigt hållbar markanvändning. Förslaget om en förstärkt samordning inom den statliga förvaltningen för en ökad helhetssyn på markanvändningen är ett steg i denna riktning men långtifrån tillräckligt.

För att uppnå en långsiktigt hållbar markanvändning i Sverige behövs en bred och fördjupad satsning på samverkan mellan många olika aktörer samt folkbildning. Större förändringar kan endast uppnås genom förankring och förståelse hos breda skikt i samhället. Här behöver stora grupper involveras. Folkrorelser, folkbildnings- och kulturinstitutioner är oundgängliga i detta arbete.

Sveriges Hembygdsförbund menar vidare att en långsiktigt hållbar markanvändning inte kan uppnås utan en befolkad och levande landsbygd. Den nuvarande trenden i samhället går åt direkt motsatt håll. Den pågående urbaniseringen har stark påverkan både på kunskapen om och brukandet av landets naturresurser. Kopplingen mellan landsbygdsutveckling och en hållbar utveckling bör utgöra en central del av resonemanget i utredningen.

Så som svensk ägarstruktur ser ut vad gäller produktiv naturyta finns inga hinder för intressen med centrum i andra länder eller världsdelar att köpa upp ansevliga delar av denna. I ett resonemang om långsiktig, hållbar markanvändning borde detta faktum beröras.

Myndigheternas senaste inventering av skador på forn- och kulturlämningar i skogsbruket visar att cirka hälften påverkades eller skadades i samband med avverkning eller andra skogliga åtgärder. Även tidigare utvärderingar och inventeringar har haft liknande resultat. Det indikerar allvarliga brister i dagens system. Rapporten saknar ett tydligt resonemang kring detta. Större delen av den svenska skogsarealen är aldrig inventerade med avseende på kulturvärden. Sveriges Hembygdsförbund efterlyser en gedigen inventering av skogslandskapet med avseende på kulturvärden samt andra tydliga förslag på åtgärder för hur delmålet om bevarande av kulturmiljöer ska nås. Det är nödvändigt att åtgärder genomförs så att lagbrott lagförs. Förslagen om sanktionsmöjligheter, direkt föreläggande och bindande avverkningsanmälan är förslag i denna riktning. Förslaget att staten ska vara ett föredöme som markägare kan i sammanhanget upplevas som en sent påkommen självklarhet. Sveriges Hembygdsförbund ifrågasätter lämpligheten i att samma myndighet både ska ge rådgivning och bidrag samtidigt som den står för kontroll och uppföljning.

Utredningen framhåller att människan och naturen samspelar på ett komplext sätt. Detta är en truism. Utrymmet för samhällets anspråk dimensioneras av natursystemets försörjningsförmåga inte av rådande svensk och europeisk lagstiftning, statsbudget etc. Koldioxidhaltens ökning i lufthavet är ett symptom på att denna försörjningsförmåga är övertrasserad.

Sedan många decennier finns olika avgränsade pilotprojekt för att i ett begränsat landskap särskilt utveckla former för hållbar utveckling och naturvård i praktiken. Exempel är Biosfärsområden, Model Forests, ekokommuner, nationalparker etc. Sveriges Hembygdsförbund står tveksam till förslaget att införa enheten Ekolandskap i raden av dem som redan finns. Kunskaper om vad som behöver göras för att slå in på en hållbar utveckling och metoder för detta finns redan i tillräcklig grad. Beredningens uppdrag handlade snarare just om att hitta fram till generella prioriteringar, åtgärder och avvägningar för hela nationen.

Uppdraget till beredningen är lovvärt och förpliktigande. Gedigna kunskaper och insikter om de utmaningar samhället står inför är en förutsättning för en relevant process och dess resultat. Våra barn och barnbarn kommer att avgöra i vilken mån detta uppfyllts.

Med vänliga hälsningar
Sveriges Hembygdsförbund

Jan Nordwall, generalsekreterare

Viktoria Hallberg, handläggare

